

Nelegálna migrácia v rámci Slovenskej republiky

Illegal migration within the Slovak Republic

Ing. Júlia Mihoková Jakubčeková, PhD., Ing. Radka Prívarová, doc. Ing. Miroslav Tomek, PhD.
Katedra technických vied a informatiky, Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta bezpečnostného
inžinierstva, Ul. 1 mája 32, 010 26 Žilina, Slovenská republika

Julia.Mihokova@fbi.uniza.sk, Radka.Privarova@fbi.uniza.sk, Miroslav.Tomek@fbi.uniza.sk

Abstrakt

Migrácia je v súčasnej dobe vážny problém, ktorý sa dotýka najmä krajín Európskej únie. Najzávažnejším problémom je nelegálna migrácia, t.j. nekontrolovateľný prechod štátnej hranice bez platných cestovných alebo iných dokladov, prípadne nelegálny pobyt osôb bez platných dokladov na území Európskej únie. Článok pojednáva o dôvodoch migrácie. Konkrétne sa zaoberá problematikou migrácie na Slovensku, a na údajoch v rokoch 2012 až 2016 poukazuje na zníženie počtu pokusov o nelegálnu migráciu cez územie Slovenskej republiky.

KLúčové slová: azyl, migrácia, nelegálny, neoprávnený pobyt.

Abstract

Migration is at present a serious problem affecting, in particular, the countries of the European Union. The most serious problem is illegal migration, i.e. uncontrolled crossing of the state border without valid travel or other documents, eventually the illegal stay of persons without valid documents in the territory of the European Union. The article discusses the reasons for migration. Specifically, it deals with the issue of migration in Slovakia, and on data from 2012 to 2016 point to a reduction in the number of attempted illegal migration across the territory of the Slovak Republic.

Keys word: asylum, migration, illegal, unlawful stay.

Úvod

Príspevok sa zaoberá problematikou migrácie s dôrazom na nelegálnu migráciu. Migrácia je v súčasnej dobe vážny problém, ktorý sa dotýka najmä krajín Európskej únie. Najzávažnejším problémom je nelegálna migrácia, t.j. nekontrolovateľný prechod štátnej hranice bez platných cestovných alebo iných dokladov, prípadne nelegálny pobyt osôb bez platných dokladov na území Európskej únie. Slovenská republika venuje boju proti nelegálnej migrácii veľkú pozornosť. Konkrétne sa autori v článku zaoberajú problematikou migrácie na Slovensku v rokoch 2012 až 2016 a spôsobom jej riešenia, poukazujú na niektoré problémy, ktoré súvisia s migráciou osôb.

Migrácia v právnych dokumentoch a dôvody migrácie

Migrácia (mobilita alebo presun) obyvateľstva je neoddeliteľnou súčasťou života ľudskej populácie. S pojmom migrácia sa v slovenských právnych predpisoch nestretáme, len v niektorých oficiálnych dokumentoch, ktoré o nej pojednávajú [napr. 1, 2], prípadne sa

objavuje v názvoch niektorých oficiálnych inštitúcií, príkladom môže byť Migračný úrad Ministerstva vnútra (ďalej len „MV“) Slovenskej republiky (ďalej len „SR“), Národná jednotka boja proti nelegálnej migrácii atď. V rámci najvýznamnejšieho právneho predpisu SR, ktorý pojednáva o cudzincov [3], sa stretávame s pojmy ako sú cudzinec, mobility, presun a pod.

Migráciu definuje Medzinárodná organizácia pre migráciu (ďalej len „IOM“). Z dôvodu, že tento pojem je široko používaný, budeme ho používať aj v rámci tohto článku. Migrácia je historicky spoločenský jav, ktorý sa opakuje od začiatku existencie ľudskej spoločnosti až po súčasnosť. Migrácia výrazne ovplyvňuje politiku, ekonomiku, sociálne aspekty, ale aj bezpečnosť štátov a mení populačné zloženie jednotlivých krajín. Môže byť zdrojom konfliktov, ale tiež rozvoja, je však najmä fenoménom, ktorý ovplyvňuje budúcnosť jednotlivých krajín, a tým aj celého ľudstva. [1]

Vzhľadom na zmeny v súvislosti s politickými a s klimatickými zmenami, ku ktorým dochádza vo svete, možno konštatovať, že aj v budúcnosti budú silné migračné vlny. Dôvody ľudí na migráciu boli, sú a budú rôzne, spravidla sa dotýkajú existencie života človeka (len asi 1/3 migrantov možno považovať za „ekonomických“). Migráciu možno deliť z rôznych hľadísk. Migrácia ovplyvňuje každý štát, ktorého sa dotýka pozitívne, ale aj negatívne. Z hľadiska riešenia nasledujúcej problematiky sa ako najvýznamnejšie členenie javí jej členenie na legálnu a nelegálnu migráciu. Bohužiaľ nie každý človek, ktorý sa v rámci migrácie dostal do Európskej únie (ďalej len „EÚ“) má čestné úmysly. Tých, ktorí majú nečestné úmysly je našťastie málo, ale o to sú nebezpečnejší, najmä po porážke tzv. Islamského štátu. Drvivá väčšina tých, ktorí emigrovali do Európy má čestné úmysly, chcú tu poctivo žiť, pracovať a vzdelávať sa.

Slovensko nepatrí k tradičným cieľovým krajinám migrantov. Až donedávna bola SR takmer výlučne krajinou pôvodu migrantov, teda krajinou, z ktorej občania z rôznych dôvodov migrovali do cudziny. Výraznejšie zmeny priniesol až vstup SR do EÚ (1. mája 2004) a schengenského priestoru (21. december 2007). Popri migrácii zo sociálnych dôvodov, akými sú napríklad zlúčenie rodiny či manželstvo migranta so slovenským občanom, je dnes najvýraznejším komponentom legálnej migrácie v SR práve migrácia za prácou a za štúdiom. Od vstupu SR do EÚ do roku 2014 poklesla v SR nelegálna migrácia osemnásobne: z 10 946 nelegálnych migrantov v roku 2004 na 1 304 migrantov v roku 2014. V roku 2015 počet cudzincov, ktorí nelegálne prekročili hranice alebo sa neoprávnene zdržiavali na území SR, stúpol na 2 535 a v roku 2016 klesol na 2 170. [4]

Slovenská republika svojou migračnou politikou zabezpečuje okrem iného aj ochranu svojich národných záujmov, vytvára všestranné podmienky na riešenie migrácie, aktívne sa zúčastňuje na tvorbe a harmonizácii právnych predpisov. Pri plnení úloh, ktoré súvisia s migračnou politikou SR dodržiava princípy suverenity, zákonnosti, regulácie legálnej migrácie, aktívnej spolupráce s EÚ, zákazu diskriminácie a flexibility.

Slovenská republika aktívne spolupracuje s medzinárodnými organizáciami, ktoré sa podieľajú na riešení otázok migrácie (napr. zastupiteľským úradom Vysokého komisára OSN pre utečencov (ďalej len „UNHCR“), IOM, Európskym výborom pre migráciu, Výborom expertov pre legálne aspekty teritoriálneho azylu utečencov a osôb bez štátnej príslušnosti a pod. [2]

Nelegálna migrácia osôb v rámci Európskej únie a jej dôvody

Migrácia je definovaná v [5] ako pohyb osôb alebo skupín osôb v geografickom a sociálnom priestore spojený s prechodnou alebo trvalou zmenou miesta pobytu. Migrácia môže byť

zahraničná, domáca, dobrovoľná, nútená a pod. V súčasnej dobe EÚ trápi najviac nelegálna migrácia, ktorú možno charakterizovať ako neoprávnené prekročenie hranice krajiny bez platných cestovných dokladov, víz a povolenia na pobyt, alebo neoprávnené zotrvávanie na území krajiny po skončení platnosti dokladov, víz alebo povolenia na pobyt. [7]

Na základe analýz rôznych štúdií, článkov apod. možno konštatovať, že príčinou súčasnej nelegálnej migrácie sú v podstate tie isté problémy, ktoré boli aj v minulosti. K najzákladnejším možno zaradiť politickú nestabilitu, nízku životnú úroveň, chudobu, choroby, ozbrojené alebo iné konflikty [6] v štátoch, z ktorých pochádzajú migranti. Ďalej osoby k nelegálnej migrácii nútia aj problémy spojené s globálnym otepľovaním, keď najmä v niektorých krajinách (napr. Blízkeho východu, severnej Afriky atď.) dochádza v posledných rokoch vzhľadom na narastajúci nedostatok vody k významnému útlmu poľnohospodárskej výroby, a tým aj k výraznému zníženiu možností obživy miestneho obyvateľstva.

Na základe dôvodov motivácie osôb k migrácii vyplýva aj výber novej krajiny. K najvýznamnejším faktorom výberu cieľovej krajiny možno zaradiť jej bezpečnosť, dodržiavanie ľudských práv, sociálne istoty [1], slobodu pohybu osôb, pracovné príležitosti, ale aj výšku sociálnych dávok. Od roku 2014 sme svedkami nárastu nelegálnych migrantov do Európy (v roku 2014 vstúpilo do EÚ cca 274 tisíc nelegálnych migrantov, v roku 2013 to bolo necelých 100 tisíc [7]). Len v roku 2015 prišlo do Nemecka cca 1,1 nelegálnych migrantov. Z celkového počtu migrantov v rámci EÚ 3/4 migrantov žije v piatich krajinách EÚ (v Nemecku, Veľkej Británii, vo Francúzsku, v Španielsku a Taliansku). [8] Pri voľbe cieľovej krajiny si v niektorých prípadoch migranti neuvedomujú riziká, s ktorými sa môžu stretnúť ako napr. s nedôverou miestneho obyvateľstva, jazykovou bariérou, nepochopením ich štýlu života zo strany miestneho obyvateľstva, iným náboženským vyznaním a spôsobom jeho naplnenia, minimálneho uplatnenia profesie získanej v pôvodnej krajine, možnosti zneužitia ku kriminálnej činnosti a pod.

Je všeobecne známe, že v rámci členských štátov EÚ ubúda jej pôvodné obyvateľstvo, úmrtnosť prevyšuje pôrodnosť (na rozdiel od vysokej pôrodnosti na Blízkom východe, Afrike, Číne, Indii atď.), čo už teraz má negatívny vplyv na ekonomickú a sociálnu oblasť EÚ. Problémy v daných oblastiach sa v budúcich rokoch budú ešte výrazne zvyšovať. Jednou z ciest ako zvýšiť počet obyvateľstva EÚ je migrácia osôb do štátov EÚ. Otázkou je či je vhodné, aby migranti boli len z určitých oblastí (napr. z oblastí Blízkeho východu, Afriky, Afganistanu a pod.), a to z dôvodov ako už bolo spomenuté najmä z rozdielnosti náboženského vyznania, inej kultúry, možnosti zavlečenia chorôb, nedostatočného vzdelania, neznalosti jazyka a pod.

Nelegálna migrácia v rámci Slovenskej republiky

Nelegálna migrácia, ktorú možno jednoducho charakterizovať ako nekontrolovateľný a neoprávnený pobyt migrantov cez hranice cudzieho štátu, resp. takýto ich pobyt na jeho území sa dotýka v plnej miere aj SR. Podmienky vstupu cudzincov na území SR je riešené najmä v zákone č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Z uvedenej právnej normy vyplýva, že pojem nelegálnej migrácie nie je v nej definovaný. Uvedená norma nepoužíva pojmy migrácia, migrant, ale hovorí len o mobilite, cudzincov (atď.). Z uvedenej normy vyplýva, že:

- mobilitou je presun štátneho príslušníka tretej krajiny z územia členského štátu na územie SR (z územia SR) počas platného pobytu na území členského štátu (z územia členského štátu), pričom na území SR (územia členského štátu) bude vykonávať účel pobytu rovnaký ako na území členského štátu (na území SR),

- neoprávneným prekročením vnútornej hranice je vstup alebo vycestovanie osoby cez vnútornú hranicu počas dočasného obnovenia kontroly hraníc na vnútornej hranici mimo schváleného hraničného priechodu, cez schválený hraničný priechod mimo určených prevádzkových hodín alebo v čase jeho uzatvorenia,
- neoprávneným prekročením vonkajšej hranice je vstup alebo vycestovanie osoby cez vonkajšiu hranicu mimo hraničného priechodu, cez hraničný priechod mimo určených prevádzkových hodín alebo v čase jeho uzatvorenia, ak tento vstup alebo vycestovanie cez vonkajšiu hranicu neumožňujú príslušné právne normy,
- neoprávneným pobytom je zdržiavanie sa cudzinca na území SR v rozpore s právnymi normami SR a EÚ [8].

Pod pojmom vnútorné hranice treba rozumieť úseky štátnej hranice SR, ktoré sú spoločnými pozemnými hranicami medzi členskými štátmi schengenského priestoru (tvoria ich úseky štátnej hranice SR s Českom, Maďarskom, Poľskom a Rakúskom) a letiská pre vnútorné lety. Vonkajšie hranice sú úseky štátnej hranice SR, ktoré sú spoločnou pozemnou hranicou s nečlenským štátom schengenského priestoru (štátna hranica SR s Ukrajinou) a letiská, ktoré nie sú vnútornými hranicami.

Slovenská republika venuje boju proti nelegálnej migrácii veľkú pozornosť. Problematikou boja proti nelegálnej migrácii na území SR sa v rámci MV SR zaoberá Policajný zbor, ale najmä Úrad hraničnej a cudzineckej polície, ktorý má v podriadenosti Národnú jednotku boja proti nelegálnej migrácii.

Nelegálni migranti na územie SR alebo cez jeho územie prichádzajú buď samostatne (prípadne v skupinách), alebo pod vedením prevádzčov pešo, alebo sú prepravovaní vo vozidlách, prípadne v úkrytoch nákladných vozidiel. Nelegálni migranti prichádzajú na územie SR bez vlastného cestovného dokladu, s vlastným alebo s falošným, prípadne pozmeneným dokladom. Treba si uvedomiť, že prevádzčstvo patrí k najziskovejším organizovaným trestným činnostiam vo svete. Nie je to inak ani v SR, kde veľký problém predstavuje predovšetkým slovensko-ukrajinská hranica (hranica Schengenského priestoru), kde dochádza k neoprávnenému prekročeniu štátnej hranice. V roku 2016 z celkového počtu 2 170 zadržaných osôb (prípadne vrátených z iného členského štátu EÚ) v súvislosti s nelegálnou migráciou bolo 1 234 občanov Ukrajiny, 145 občanov Iraku, 123 občanov Srbska atď. Prehľad o nelegálnej migrácii za posledných päť rokov je uvedený v tabuľke číslo 1.

Tab. 1: Počet zadržaných nelegálnych migrantov v rokoch 2012 – 2016 [9]

	Rok				
	2012	2013	2014	2015	2016
	Počet osôb				
Počet nelegálnych migrantov	1 479	1 091	1 304	2 535	2 170

Činnosť orgánov SR v oblasti ochrany vonkajších hraníc je o to zložitejšia, že terén v úseku štátnej hranice s Ukrajinou v dĺžke 97 km je ťažko prístupný a neprehľadný, aj keď SR používa na jeho ochranu najmodernejšie technické prostriedky. V prihraničných oblastiach Slovenska s Maďarskom je vidno pozitívny vplyv maďarských orgánov, a tak počet zadržaných, ktorí ju nelegálne prekročili je len minimálny.

V porovnaní roku 2016 s predchádzajúcimi možno konštatovať, že došlo k poklesu neoprávneného prekročenia hraníc SR (tabuľka 2).

Tab. 2: Prehľad neoprávneného prekročenia hraníc SR v rokoch 2012 - 2016 [9]

	Rok				
	2012	2013	2014	2015	2016
	Počet osôb				
Počet neoprávneného prekročenia hraníc SR	658	398	240	222	208

V súlade s platnými medzinárodnými predpismi má nelegálny migrant právo požiadať o azyl v SR ihneď po zadržaní orgánmi polície. Táto možnosť je nelegálnymi migrantmi stále viac využívaná, hoci ich prvotným úmyslom nie je zostať na území SR, ale presunúť sa na západ (do Nemecka, Rakúska a pod.) (tabuľka 3).

Tab. 3: Počet platných pobytov pre cudzincov udelených v rokoch 2012 - 2016 [9]

	Rok				
	2012	2013	2014	2015	2016
	Počet osôb				
Štátni príslušníci tretích krajín	25 019	26 157	29 171	35 261	41 232
Občania EÚ	42 858	45 492	47 544	49 526	52 015
Spolu	67 877	71 649	76 715	84 787	93 247

Presun na západ je vyvolaný najmä ústretovou sociálnou politikou niektorých krajín (napr. Nemecko, Rakúsko, Švédsko atď.), kde okrem bezplatného ubytovania, stravovania a poskytovania zdravotnej starostlivosti, boli ešte poskytované migrantom štedré finančné čiastky. Výška uvedeného príspevku pre žiadateľov o azyl v jednotlivých krajinách EU je rôzna a je pomerne ťažké ju zistiť. Celý rad štátov EÚ už pristúpil ku zmenám a k jej radikálnemu zníženiu (napr. v Dánsku, Rakúsku atď.), ale aj tak sú dávky na slovenské pomery pomerne vysoké. Výška sociálnych dávok bude pravdepodobne dôvodom, prečo sa migranti SR (najmä z oblastí Blízkeho východu, Afganistanu apod.) vyhýbajú, prípadne utekajú zo záchytného alebo integračného zariadenia. Pobyt v krajine v rámci azylovej procedúry im dáva jednak istotu, že počas nej nebudú vrátení alebo vyhostení zo SR. To im umožňuje pripraviť sa a znovu realizovať nelegálny prechod slovenskej hranice smerom do pôvodne zámernej destinácie. Napriek tomu je potrebné pripustiť, že určitá časť migrantov žiada o azyl s úmyslom zostať na území SR a integrovať sa do slovenskej spoločnosti. [10]

Utečenci, ktorí sú v tzv. režime odňatia slobody sa nachádzajú v Útvoroch policajného zaistenia pre cudzincov (Medveďov a Sečovciach). Cudzincov v týchto zariadeniach pripravujú na návrat do krajiny, kde pred príchodom na Slovensko požiadali o azyl alebo z nej prišli nelegálne na Slovensko.

V pôsobnosti migračného úradu MV SR sú:

- azylové zariadenia:

- záchytný tábor (Humenné s kapacitou 524 osôb),
- pobytové tábory MV SR (Opatovská Nová Ves s kapacitou 140 osôb a Rohovce),
- integračné stredisko (Zvolen s kapacitou 12 bytov) [11].

Osoby, ktoré požiadajú na Slovensku o azyl, umiestnia najskôr do záchytného tábora, v ktorom absolvuje žiadateľ zdravotnú prehliadku (v dĺžke cca tri až štyri týždne). Žiadateľom o azyl je tu poskytnuté bezplatné ubytovanie, stravovanie, základné hygienické potreby, neodkladná zdravotná starostlivosť, komplexná sociálna starostlivosť i psychologické poradenstvo.

Záchytný tábor nemôže žiadateľ o azyl opustiť pred skončením prehliadky. V prípade, že je žiadateľ zdravý a nemá žiadne nákazlivé ochorenie, je premiestnený do pobytového tábora. Po udelení azylu môžu byť cudzinci umiestnení do integračného strediska, prípadne môžu na svoje ubytovanie použiť aj iné objekty (napr. hotely, penzióny, ubytovne, prenajatý byt a pod.).

Pre mnohých nelegálnych migrantov, ako už bolo spomenuté je územie SR len tranzitnou krajinou. V tabuľke 4 je uvedený prehľad o neoprávnenom pobyte na území SR v rokoch 2012 až 2016.

Tab. 4: Prehľad neoprávneného pobytu na území SR v rokoch 2012 - 2016 [9]

	Rok				
	2012	2013	2014	2015	2016
	Počet osôb				
Počet osôb zaistených s neoprávnených pobytom na území SR	821	693	1 064	2 313	1 962

Migrácia je často vnímaná nejednoznačne, na jednej strane ako prínos a na druhej strane ako hrozba. Za prínos migrácie sa považuje zlepšenie demografického vývoja v hostiteľskej krajine a spomalenie starnutia populácie, obsadenie pracovných miest, o ktoré domáce obyvateľstvo neprejavuje záujem, zvýšený ekonomický rast, kultúrna a jazyková pestrosť. Naopak za nevýhody migrácie je označovaný pokles príjmov domáceho obyvateľstva, pretože migranti sú často ochotní pracovať za nižšiu mzdu, zneužívanie migrantov, obchodovanie s ľuďmi, zvýšený dopyt po verejných službách (vzdelávanie, zdravotná starostlivosť a pod.), problémy so začlenením migrantov na miestnej úrovni, diskriminácia migrantov a negatívne postoje voči nim zo strany domáceho obyvateľstva. [12] Časť migrantov sa môže podieľať aj na páchaní rôznej trestnej činnosti (napr. poškodzovanie majetku, krádeží, znásilnení atď.).

Všeobecné negatívne dôsledky masovej migrácie sa môžu prejaviť najmä:

- vo vzraste napätia miestneho obyvateľstva transportných a cieľových území,
- vo vytvorení silných menšinových komunit s možným výrazným vplyvom na spôsob života hostiteľskej krajiny,
- v aktivitách rôznych silových filozofií (fašizmus, rasizmus),
- v možnom vplyve cudzích štátnych príslušníkov na stávajúci politický systém [13].

Záver

Migrácia je v súčasnej dobe veľmi vážny problém, ktorý sa dotýka najmä štátov EÚ. Najzávažnejším je nelegálna migrácia, t.j. prechod štátnej hranice bez platných cestovných

alebo iných dokladov, prípadne nelegálny pobyt osôb bez platných dokladov na území členského štátu EÚ. Štáty EÚ v súčasnej dobe stále hľadajú spôsoby, ako ju riešiť. Aj keď v rámci SR dochádza k zníženiu počtu zistených nelegálnych migrantov, je potrebné venovať tejto oblasti zo strany štátnych orgánov SR mimoriadnu pozornosť. Treba si uvedomiť, že štáty EÚ v súčasnej dobe stále hľadajú spôsoby, ako ju riešiť a najmä ako rozmiestniť už legalizovaných migrantov. Autori sa v článku zaoberali len niektorými aspektmi, ktoré sa dotýkajú migrácie, ďalej stavom migrácie v SR a v poslednej časti možnými negatívnymi vplyvmi nelegálnej migrácie.

Zoznam použitej literatúry

- [1] Migračná politika Slovenskej republiky s výhľadom do roku 2020. Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 574 z 31. augusta 2011 [online] [cited 2017-06-26]. Available at: Dostupné na: <http://www.minv.sk/?zamer-migracnej-politiky-slovenskej-republiky>
- [2] Konceptcia migračnej politiky Slovenskej republiky [online] [cited 2017-06-26]. Available at: <http://www.minv.sk/zamer-migracnej-politiky-slovenskej-republiky>
- [3] Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- [4] Ministerstvo vnútra, Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru [online] [cited 2017-06-26]. Available at: <http://www.minv.sk/?uhcp> Štatistika migrácie a migrujúceho obyvateľstva [online] [cited 2017-06-26]. Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/sk
- [5] Základné pojmy v oblasti migrácie a integrácie cudzincov [online] [cited 2017-06-26]. Available at: <http://iom.sk/pre-media/pojmy-o-migracii#pojmy-migracia>
- [6] Petrus, V. Rozšírená Evropa a migrácia [online] [cited 2017-06-26]. Available at: <https://euractiv.sk/analyzy/socialna-politika/rozsirena-evropa-a-migracia/>
- [7] V roku 2014 prišlo do EÚ 274.000 migrantov, najmä z moslimských krajín [online] [cited 2017-06-26]. Available at: <http://www.teraz.sk/zahranicie/v-roku-2014-prislo-do-eu-274000-migra/123414-clanok.html>
- [8] Štatistika migrácie a migrujúceho obyvateľstva [online] [cited 2017-07-16]. Available at: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics/sk
- [9] Štatistický prehľad legálnej a nelegálnej migrácie v Slovenskej republike (Ročenky – za roky 2000 – 2016) [online] [cited 2017-07-16]. Available at: <http://www.minv.sk/?rocenky>
- [10] Divinský, B. Migračné trendy v Slovenskej republike po vstupe krajiny do EÚ (2004 - 2008) [online] [cited 2017-06-26]. Available at: https://www.google.sk/search?q=Divinsk%C3%BD+2009&hl=sk&gbv=2&oq=Divinsk%C3%BD+2009&gs_l=heirloom-serp.3..0i22i30.1547.52485.0.52781.14.14.0.0.0.141.1281.11j2.13.0....0...1.1.34.heirloom-serp..1.13.1281.PwR_rqUzyE8
- [11] Riaditeľ migračného úradu: Utečenci, ktorí prídu na Slovensko. [online] [cited 2017-08-06]. Available at: <http://www.mic.iom.sk/sk/socialne-veci/byvanie/206-moznosti-byvania-pre-cudzincov-na-slovensku.html>
- [12] Slovenská debatná asociácia, Rozumne o migrácií [online] [cited 2017-06-26]. Available at: http://cvek.sk/wp-content/uploads/2016/02/Manua%CC%81l_Rozumne-o-migracii_finalna-verzia.pdf
- [13] ŠIMÁK, L., DVOŘÁK, Z., MILATA, I., NOVÁK, L., SEIDL, M., Doprava v krízových situáciách, Žilina: FŠI ŽU, 1999, s.54, ISBN 80-88829-53-4